

Advokat Tomislav Dedić
Advokatska komora Crne Gore

O DEMOSTENU* **(383–322 p. n. e.)**

Demosten je rođen u Atini 383. p. n. e. od oca Demostena. Demosten otac je posjedovao fabriku oružja i stekao je znatnu imovinu. Pred svoju smrt, sedmogodišnjem sinu je testamentom ostavio stečenu imovinu i odredio mu tri staratelja. Staratelji su nesavjesnim radom, upropastili gotovo svu Demostenovu očevinu. Međutim, mora se reći da su mu ipak obezbijedili određeno skromno obrazovanje.

Besjedništvo je zavolio dolaskom na trg, gdje se tada najpoznatiji besjednik stare Grčke Kalistrat branio od jedne tužbe. Vidio je kako se iz teškog položaja Kalistrat izvukao snagom govora, pa su ga ljudi na ramenima nosili do njegove kuće (Jovan Turoman, Predgovor „Besjede”, 1920). Poslije toga učitelj mu je postao Isej kog su smatrali najboljim govornikom advokata. Počeo je da pohađa i Platonovu školu. Perikle mu je bio ideal i proučavao ga je po istoričaru Tukididu. Priroda njegovog tjelesnog sklopa nije mu bila naklonjena kao besjedniku. Glas mu je bio slab, disanje takođe, nespretno se kretao i teško je izgovarao slovo „R”. Međutim, snaga volje je bila presudna. Otklanjao je te nedostatke tako što je, uz šum morskih talasa, vikom, sa pijeskom ispod jezika, snažio svoj glas. Manu podizanja desnog ramena otklonio je vježbom ispred ogledala uz pomoć mača koji je visio i svaki put kada bi podigao rame trpio bi ubod njegovog vrha. Da bi izbjegao govorne mane i način kretanja pri govoru, uzimao je časove kod glumca Satira i na taj način otklonio nedostatke u deklamaciji i gestikulaciji. Uvijek je pripremljen stupao

* Rad je primljen 18. 5. 2022, a prihvaćen je za objavljivanje 17. 10. 2022. godine.

na govornicu. Zrelo je rasuđivao, smatrajući da mudri i vispreni Atinjani ne odobravaju improvizacije. Njegovi protivnici-zavidljivci prigovarali su da mu besjede odišu lojanicom. Ovo sa razloga što je pri lojanici pisao svoje besjede i pripremao se za istup. Na te prigovore odgovorio je: „Stidio bih se kada bih tako velikom narodu davao savjete bez pripreme.” U staroj Grčkoj važilo je pravilo „Mudraci neka govore, a slobodni građani neka odlučuju.”

Ogledao se prvo kao advokat u sporovima sa svojim starateljima i imao prilično uspjeha. U vrijeme Demostena advokat nije mogao lično istupati pred sudom uz svoju stranku, već samo pisati tužbe i odbrane. Advokati nijesu bili na dobrom glasu, jer su, radi sticanja bogatstva, pisali tužbe i odgovore za stranke suprotnih pravnih interesa u istom sporu. Nazivani su logografi. Etimologija riječi označava profesionalne pisce sudskih besjeda.

Stav prema advokatima u vrijeme Demostena naveo ga je da zatvori svoju advokatsku kancelariju i da se okrene politici. U njegovo vrijeme bilo je dovoljno da se pri Javnoj skupštini, poslije poziva vikača: „Koji od građana želi da govori”, pojavi kao govornik ko god to želi. Atina Demostenova doba nije bila kao ona Periklova, „Ne bješe više delija djevojka maratonska, već stara baba što pomalo pijucka i u papučama se vuče.”

Na sjeveru se pojavio makedonski kralj Filip. Bio je opasnost za Atinu. Filip je bio hrabar i vješt organizator izvanredno dobre makedonske falange. Bio je preteča Rima na način koji ilustruje sentenca *Divide et impera* („Podijeli pa vladaj”). Vjeroloman, prvo bi razgovarao sa slabim i uz mito ga zadobijao. Nakon toga sa jačim uz pomoć slabijega. Međutim, govorio je: „Koji će tek da učine izdajstvo, one najviše volim, a koji su ga već učinili, njih najviše mrzim.”

Kada se Filip pripremao za osvajanje Atini prijateljskog grada Olinta, prije svih ustao je da govori mladi Demosten prvu od *Filipika* – govor protiv Filipa Makedonskog. Uslijedile su tri *Olintske besjede* kojima je korio Atinjane da su malodušni i da je trebalo znatnije pomoći Olintu. Poslije drugog *Olintske govora* Atinjani su odlučili da pošalju pomoć u najamničkoj vojsci. U početku su Olinčani izvojevali malu pobjedu koja je odjeknula u Atini. Međutim, Filip je osvojio Olint, opljačkao ga i savnio sa zemljom, a ljude, žene i djecu prodao kao roblje. Lukavi Filip ponudio je Atinjanima mir i odredio deputaciju od desetoro ljudi, među njima je bio i Demosten, a predvodio ju je Filokrat. Tada je sklopljen Filokratov mir. Filokrat i Eshin, predvodnici Makedonske stranke, zaslijepljeni sjajem zlata praktično su izdali interese Atine. Protiv ove izdaje, koja je brzo došla na vidjelo, Demosten je tražio da ista delegacija ponovo ide Filipu i da izdejstvuju njegovu zakletvu za mirno rešenje spora. Lukavi Filip Makedonski oklijevao je jer je stvarao prsten opsade Atine (dr Jovan Turoman). Kada je zauzeo Termopile u Sparti i Fokidu, Demosten je uvidio bezuspješnost rata i održao je besjedu o miru. Obznanjeno je da su Filokrat i Eshin podmićeni od Filipa i da su krivi što je Filip zauzeo Termopile i Fokidu. Stavljani su pred sud i Filokrat je osuđen na smrt, ali

se spasio bjekstvom. Eshin je po Demostenovoj tužbi bio spasen naporima svoje stranke. U bici kod Heroneje (338. g. p. n. e.) zadobio je Filip, sa sinom Aleksandrom, pobjedu. Smrću Filipovom Aleksandar Veliki stupa na presto i traži glavu Demostenovu i još devetorice državnika Atine. Atinjani to odbijaju zbog zasluga Demostenovih. Međutim, kada je Aleksandar Veliki zaratio sa Persijom, Makedonska stranka je optužila Demostena da je primio mito kao član deputacije. Demosten je tada održao svoju najljepšu besjedu pod nazivom *Besjeda o vijencu* u kojoj je rekao:

„Ja bijah o sebi uvjeren, moжебiti kratkovidno, tek ja bijah uvjeren da niti ko bolje predlaže što od mene, niti ko bolje to izvršuje nego što ja izvršujem, niti kogod ko se primi poslanstva sa većom ga voljom vrši i sa svjetlijim obrazom.”

Prihvaćen od građana Atine zadobio je vijenac, pa se zbog toga ova besjeda i nazvala *Besjeda o vijencu*.

Makedonska stranka nije mirovala, izdejstvovala je da Harpal, prijatelj Aleksandra Velikog, optuži Demostena da je primio mito od Filipa. Demosten biva osuđen na kaznu u visini od 50 talanata koju nije mogao da isplati pa je bačen u zatvor. Istina je brzo došla na vidjelo, jer je blagajnik trezora Filipova i Aleksandrova izneo podatak da u registru podmićenih nigdje nema Demostenovog imena. Tako je, kad je istina došla na vidjelo, najčestitiji među Atinjanima ostao čista obraza. Pošto je bio izbjegao iz Atine, poslije utvrđene istine Atinjani su ga pozvali da se vrati i dočekali ga veličanstveno u pirejskom pristaništu. Demosten je to nazvao najsrećnijim danom u svom životu. Buknuo je i ustanak u Atini, ali je bio brzo ugušen. Poslije ugušenog ustanka, makedonski namjesnik u Atini Antipatar bijesni i traži glavu Demostenovu. Demosten se sklanja na ostrvo Kalauriju, u hram boga Posejdona. Potjeru predvodi Arhija, pandur Antipatrov, nekada glumac. Kada je potjera opkolila Posejdonov hram, Demosten je iz drvene penkale popio otrov i pao na izlasku iz hrama. Bilo je to u oktobru 322. godine p. n. e. Sahranjen je u blizini Posejdonovog hrama, a kada su se Atinjani oslobodili makedonskog ropstva u Atini mu je podignut spomenik na kojem je zapisano:

„Da bješe u tebe Demostene snaga duhu jednaka,
nikada ne bi Helenima ovladao ratoborni Makedonac.”

U *Istoriji helenske književnosti* (str. 649–650) profesor Miloš N. Đurić je zapisao:

„Svom svojom žarkom i prkosnom energijom borio se dok je god bilo daha u njemu i, naposljetku, kao ogroman suncokret pao tek onda kad više nije imao snage da i dalje gleda za suncem.”

U istom stilu takođe je zapisao:

„Iz očeve fabrike oružja ponio je čekić, ali ne da kuje mačeve od metala, nego da gradi trajnije, duhovnije oružje, da kuje besjede, kojima će kao munja u mraku atinske pasivnosti, osvjetljavati ono što nesrećni Filip snuje i radi, i kao grom obarati što mu smeta da neku spasonosnu misao usadi u srce dremljivom atinskom narodu.”

Kao student Pravnog fakulteta u Beogradu povremeno sam posjećivao predavanja profesora Miloša N. Đurića iz oblasti etike. Tada sam saznao istinitu priču o njegovom držanju za vrijeme okupacije Srbije od strane Njemaca. Nedićeva Vlada sačinila je apel za saradnju koji je trebalo, između ostalih, da potpišu i svi profesori Univerziteta u Beogradu. Apel sa potpisom profesoru Đuriću donio je njegov kolega i prijatelj, profesor Muzičke akademije. Zamolio ga je da potpiše jer će u protivnom biti uhapšen od Gestapoa. Prijatelj mu je pokazao svoj potpis. Profesor Đurić mu je odgovorio: „Budaletino, ti sviraš u diple, a ja ovom narodu predajem etiku.” Prijatelj i kolega mu je rekao da će biti lišen slobode od strane Gestapoa. Profesor Đurić se spremio, otišao kući i vrlo brzo odveden je na Banjicu.

Skoro sam pročitao divnu poeziju u prozi Milovana Vitezovića *Ispit kod profesora Miloša N. Đurića*. U toj knjizi zapisano je: „U logor na Banjici sa profesorom Milošem N. Đurićem stigli su Homer, Eshil, Sofokle, Platon i Aristotel.” U jednoj šetnji logoraša prišao mu je upravnik logora, sa željom da sa njim porazgovara. Razgovor je odbio riječima: „Ti si izabrao Brankovića – izdajnika, a ja robiju.”

U istoj knjizi Vitezović je o Demostenu napisao:

„Govorio je Grcima protiv Filipa Makedonskog. Dok je Filip bio dalje svi su mu klical, a on je slutio da to ne rade iz srca i uvjerenja. Kada je Filip bio pred Atinom govorio je samo sebi još žešće.”

U djelu *Helenska etika* (str. 370) Đurić je zapisao:

„Žarke i prkosne besjede neumornog Demostena, stegonoše antimakedonske stranke, jesu poslednja opomena Helenima da ne klonu duhom, nego da se uzdignu nad prilike i tako sebi obezbijede samostalnost i budućnost.”

NAPOMENA UZ BESJEDU ZA VIJENAC

Filokrat i Eshin, predstavnici Makedonske stranke, zaslijepljeni sjajem zlata i potkupljeni od strane Filipa Makedonskog, izdali su interese Atine.

Dokazi o izdajstvu Filokratovom i Eshilovom brzo su došli na vidjelo, pa je Demosten tražio da druga delegacija ide kako bi Filip Makedonski položio

zakletvu za mir. Želio je da se Tivljanima pruži pomoć bez protivusluge njihove: „Ako to prime mi ćemo izvršiti ono što hoćemo, i to na način koji državi našoj dolikuje.”

Demostenovo postupanje i njegove besjede bile su razlog da građanin atinski Ktesifon dâ predlog:

„Neka se Demostenu dade Zlatan vijenac zarad njegovih zasluga za otadžbinu, i uopšte zarad njegove čestitosti i valjanosti, i zbog toga, što bez prestanka zbori i tvori ono što je po narod najbolje, a vikaču neka se izda nalog da to obnaroduje u pozorištu na velike Dionisije.”

Da bi to spriječio Eshin podigne tužbu protiv Ktesifona. U suštini, protiv Demostena, koji je to odmah pronikao i održao *Besjedu za vijenac*. Ukratko ću izložiti ono što smatram osobito značajnim:

1) „Eshine, izdao sam zakon, kojim sam bogataše na vršenje onog što je pravo prisilio, siromahu nepravde oprostio, a državi ono izradio što je po nju bilo najkorisnije, da su joj svagda na vrijeme gotove ratne pripreme. Zbog toga ja budem optužen, pa dođem pred vas da mi sudite i budem oslobođen.”

2) „Čuješ li, Eshine, svjedoke koji su položili zakletvu, da si se ti Eshine u kući Trasonovoj noću sastao i dogovorio sa Anaksinom, a za koga je dokazano da je uhoda Filipov.”

BESJEDA ZA VIJENAC

„U vas je, Atinjani, istina i prije toga vremena bilo mnogo slavni i velikih govornika, kao onaj čuveni Kalistrat, pa Aristofon, pa Kefal, pa Trasilul, i još premnogo drugih, no ipak nijedan od njih ne posveti se sasvim državi, već onaj koji bi stavljaio predloge, taj se ne bi primio poslaništva, a koji bi se primio poslaništva, taj opet ne bi stavljaio predloga. Jer svaki od njih gledao bi da sačuva sebi vremena za odmor, a ujedno u slučaju nevolje kakvo sklonište. Šta? Reći će kogod, zar si ti ostale toliko nadmašio snagom i odvažnošću, da si sve sam radio? To ja ne velim, no samo po mom uvjerenju bješe tolika opasnost što je državi prijete, da se meni činjaše da se nema kad ni pomisliti na svoju ličnu bezbjednost, već da čovjek mora biti zadovoljan ako samo potpuno vrši dužnost svoju prema državi. Ja bijah o sebi uvjeren, može biti kratkovidno, tek ja bijah o sebi uvjeren, da niti ko bolje što predlaže, nego što ja predlažem, niti ko bolje to izvršuje, nego što ja izvršujem, niti da kogod, ko se primi poslaništva, sa većom ga voljom vrši i sa svjetlijim obrazom. Stoga sam se eto ja svega toga prihvaio.”

Od građana je jednoglasno zadobio Zlatni vijenac.